

بررسی عوامل مؤثر بر تمایل روستائیان به انواع مهاجرت داخلی در شهرستان تربت حیدریه^۱
فاطمه رستگاری پور*، فاطمه محمودی**

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۸/۱۶)

چکیده

در تحقیق حاضر به بررسی عوامل مؤثر بر انواع مهاجرت روستائیان در شهرستان تربت حیدریه پرداخته شده است. اطلاعات مورد نیاز برای انجام مطالعه با تکمیل ۳۶۶ پرسش‌نامه با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده در بین کشاورزان روستاهای تربت حیدریه در سال ۱۳۹۸ جمع‌آوری گردید. تکنیک آماری به‌کارگرفته شده در این مطالعه لاجیت است که در آن متغیر وابسته دارای حالات مختلف از تمایل و عدم تمایل به مهاجرت روزانه، فصلی و دائمی بین کشاورزان کوچک‌مقیاس، متوسط‌مقیاس و بزرگ‌مقیاس می‌باشد. نتایج نشان داد عامل مالکیت زمین و سطح زیر کشت در حالات مزارع متوسط و بزرگ بر انواع مهاجرت اثر منفی و معنی‌دار دارد. همچنین عامل جنسیت (مرد بودن) بر مهاجرت روزانه اثر مثبت و معنی‌دار و عوامل میزان آب کشاورزی موجود در مزرعه و میزان حمایت دولت از کشاورزان بر مهاجرت فصلی اثر منفی و معنی‌دار دارد. همچنین عوامل میزان خسارت سالانه و امکانات رفاهی شهری اثر مثبت و معنی‌دار و عامل تعداد دام سنگین مزرعه اثر منفی و معنی‌دار بر مهاجرت دائمی دارد. در این راستا، افزایش درآمد روستائیان به حد نیاز، تکمیل امکانات رفاهی، آموزشی و درمانی در روستا و یکپارچه‌سازی اراضی جهت کاهش مهاجرت روستائیان پیشنهاد می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: روستا، کشاورز، مهاجرت، سطح زیر کشت، تربت حیدریه.

۱. این مقاله مستخرج از نتایج طرح تحقیقاتی مصوب دانشگاه تربت حیدریه به شماره ۱۳۹۸/۴/۱۵۵۴ است که از محل اعتبارات پژوهشی دانشگاه انجام شده است.

* استادیار رشته اقتصاد کشاورزی، دانشگاه تربت حیدریه (نویسنده مسئول).

E-mail: f.rastegaripour@torbath.ac.ir

** دانشجوی کارشناسی ارشد رشته اقتصاد کشاورزی دانشگاه تربت حیدریه.

E-mail: mahmodi.fateme73@gmail.com

مقدمه

سرمایه انسانی یکی از مهم‌ترین عوامل انکارناپذیر در توسعه اقتصادی و اجتماعی هر جامعه است (اکپریوار و همکاران^۱، ۲۰۱۷: ۳). مهاجرت به‌عنوان یکی از عوامل اساسی پویایی جمعیت اصولاً سبب تغییر در ساختار سنی، جنسی و متوسط رشد جمعیت و تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه در مبدأ و مقصد می‌شود (ولیکلی زاده، ۱۳۹۸: ۱۶۰). این پدیده به‌شدت تحت تأثیر اوضاع و احوال اقتصادی و اجتماعی قرار دارد. رونق اقتصادی فرصت‌های جدید شغلی ایجاد کرده و مراکز اصلی کار و فعالیت را به کانون‌های عمده جذب جمعیت تبدیل می‌کند (حسینی و خانی، ۱۳۹۸: ۹۵).

مهاجرت، فرآیندی پویا و برخاسته از شرایط در حال تغییر اجتماعی است که می‌تواند نه تنها افراد مهاجر، بلکه جامعه مبدأ و مقصد را نیز تحت تأثیر قرار دهد؛ تشدید ناموزون جمعیت، به‌هم‌خوردن ساختار سنی و جنسی جمعیت، بروز مسائل اقتصادی (تورم بخش خدمات، بیکاری و فقر اقتصادی)، اجتماعی (آسیب‌های اجتماعی) و زیست محیطی از پیامدهای منفی مهاجرت نامتوازن داخلی است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲).

بی‌تردید در فرآیند تصمیم‌گیری برای مهاجرت به‌طور نسبی عوامل تأثیرگذار در اشخاص و مناطق مختلف کاملاً متفاوت است (آقایاری هیر و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۵). از دید کلی، علل تأثیرگذار بر مهاجرت روستائیان به شهرها در ایران از چهار بعد اقتصادی، فرهنگی اجتماعی، جمعیت‌شناختی و طبیعی قابل بررسی است که از این میان بعد اقتصادی نقش عمده‌ای ایفا می‌کند (قاسمی اردهائی، ۱۳۸۵) و روستائیان در تلاش برای بهبود زندگی خویش و درآمدزایی بیشتر دست به مهاجرت می‌زنند. تمدنی که ضامن قانون شهروند و حفظ حرمت آزادی انسان است. به‌علت گستردگی مهاجرت در دنیای امروز همه جوامع بشری به نحوی با چالش مهاجرت به‌خصوص مهاجرت جوانان از روستا به شهر مواجه هستند (اسفندیاری و نبی‌ئیان، ۱۳۹۷: ۲).

مهاجران هم در مبدأ و هم در مقصد مسائل و مشکلاتی از جمله بروز نابسامانی‌های متعدد ناشی از فشار بر منابع و امکانات محدود جوامع شهری، بیکاری و کم‌کاری، کمبود فضای زیستی و آموزشی، آلودگی هوا و محیط زیست، سالخوردگی و زنانه‌شدن نیروی کار کشاورزی و تخلیه روستاها را به وجود می‌آورند (حسینی و خانی، ۱۳۹۸: ۹۶). مهاجرت یک استراتژی تجدید

1. Ekperiware et al

امرار معاش خانواده در محیط است که جوامع آسیب پذیر برای تنوع بخشیدن به معیشت خویش و در جستجوی درآمد و منابع و غلبه بر محدودیت های اجتماعی، اقتصادی و نهادی در مکان خود به آن دست می زنند (نگوین و همکاران^۱، ۲۰۱۵: ۸۱). از طرفی، کم توجهی به مناطق روستایی و بخش کشاورزی و نیز کاهش سهم روستاها و مناطق روستایی در استراتژی های توسعه اقتصادی و توسعه صنعتی موجب شده که نیروی کار مولد این نقاط توان تأمین معاش اقتصادی نداشته باشند و به سوی شهرها و مناطق پیرامون شهرها مهاجرت کنند (مهرابی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۰۹).

عدم تعادل به صورت سالخورده تر شدن جمعیت کشاورز و جوان تر شدن جمعیت شاغل در بخش های صنعت و خدمات جلوه گر می شود. کاهش مشاغل روستایی در واقع به دلیل ایجاد تسلسلی منفی در روستا در نهایت منجر به مهاجرت خانوارهای زیادی از روستا می شود. علاوه بر این، خود مهاجران نیز در محیط شهری با مسائل بی شماری مواجه می شوند. مهاجران اغلب باعث افزایش فقر شهری می شوند. آن ها با دستمزد پایین کار می کنند و مشاغل پرخطر و ناپایدار را قبول می کنند و در معرض دامنه ای گسترده از مخاطرات محیطی قرار می گیرند (تاکلی و همکاران^۲، ۲۰۱۵: ۴).

در ایران نیز همچون بسیاری از کشورهای در حال توسعه، کشاورزی زمینه اشتغال بخش عمده ای از افراد جامعه را فراهم نموده و کلیدی برای تأمین امنیت غذایی و رشد و توسعه پایدار اقتصادی محسوب می گردد (بارانیو همکاران، ۱۳۹۴: ۷۴). رشد کشاورزی می تواند زمینه ساز توسعه سایر بخش های اقتصادی شده و نقش مهمی در کاهش فقر و بیکاری در جامعه ایفا نماید (اکویر و ادیم^۳، ۲۰۱۴: ۳۵). علی رغم این واقعیت، بررسی های موجود در مناطق روستایی نشان می دهد که درآمدهای مردم روستایی و به ویژه کشاورزان همواره در حال کاهش بوده و بیکاری در این مناطق رو به افزایش است (لانان و همکاران^۴، ۲۰۰۶: ۲۷۶).

شهرستان تربت حیدریه با وسعتی بیش از ۳۶۶۸ کیلومتر مربع، در فاصله ۱۴۲ کیلومتری از مرکز استان قرار دارد. این شهرستان ۴ بخش، ۴ شهر و ۸ دهستان داشته و دارای ۱۴۸۸۳۴ نفر

1. Nguyen et al
2. Tacoli et al
3. Edem & Ekwere
4. Lunnan et al

جمعیت در شهر و ۷۵۷۴۰ نفر جمعیت در روستا است. این شهرستان دارای ۳۶۲۱۱ هکتار سطح زیر کشت آبی و ۵۰۰۱ هکتار سطح زیر کشت دیم و دارای ۶۶۰۲۸۴ واحد دامی با تولید بیش از ۳۷۸ هزار تن محصولات زراعی، باغی، دامی و آبزیان می‌باشد. مهمترین محصولات زراعی، باغی شهرستان، گندم، جو، چغندر قند، سیب‌زمینی، بادام، پسته، سیب و زعفران می‌باشد. ارزش ناخالص اقتصادی کل تولیدات زراعی، باغی، دامی و شیلات این شهرستان بالغ بر ۱۱۴۱۹۴۷۰ میلیون ریال است که ۴/۸ درصد ارزش تولیدات استان بوده و دارای رتبه هفتم می‌باشد. در این شهرستان تعداد ۱۲۰۶۱ نفر بهره‌بردار کشاورزی در بخش‌های زراعت، دام و باغداری هستند که ۸۲۲۱ نفر آن‌ها در بخش زراعت و ۳۲۹۹ نفر آن‌ها در بخش باغداری فعالیت دارند (جهاد کشاورزی خراسان رضوی، ۱۳۹۷).

شهرستان تربت‌حیدریه علی‌رغم برخورداری از ویژگی‌هایی از جمله همجواری با کلان‌شهر مذهبی مشهد و استقرار در مسیر عبور زائران و مسافران استان‌های مرکز و جنوبی کشور، نزدیکی با کشور افغانستان و دسترسی مناسب با این کشور جهت صدور محصولات غذایی و کشاورزی، استقرار در کریدور شمال-جنوب و واقع شدن در مسیر شبکه‌های حمل‌ونقلی ریلی و جاده‌ای، برخورداری از طیف گسترده محصولات کشاورزی (مانند زعفران) و دامی با رویکرد صادراتی، برخورداری از زمینه‌های مناسب توسعه صنعتی به‌خصوص صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی، بهره‌مندی از هنرهای سنتی با ارزش اقتصادی مانند قالی‌بافی، وجود معادن غنی از سنگ طلا، مس، گرانیت، برخورداری از امکانات زیرساختی در منطقه، وجود زمینه مناسب توسعه صنعت فولاد، برخورداری از مراکز آموزش عالی و... دارای پیوند ضعیف در مهاجرپذیری است. شهرستان تربت‌حیدریه طی ۵ سال گذشته دارای ۲۶۹۵ نفر مهاجر بوده است که رقم قابل توجهی می‌باشد (سالنامه آماری استان خراسان رضوی، ۱۳۹۷). این شهرستان بستر مناسبی برای کشت زعفران دارد و سهم بسزایی از تولید و صادرات زعفران کشور را به خود اختصاص داده است. محصول زعفران به دلایلی نظیر داشتن ارزش اقتصادی بالا دارای اهمیت خاص است. مهاجرت روستائیان در شهرستان تربت‌حیدریه به معنای کاهش تولید و صادرات زعفران در کشور می‌باشد؛ لذا بررسی عوامل مؤثر بر این موضوع از اهمیت زیادی برخوردار است.

چارچوب نظری

با توجه به اینکه در موضوع علل و عوامل مؤثر بر مهاجرت روستائیان تاکنون مطالعات فراوانی بر مبنای نظریات مختلف صورت گرفته و در بررسی یک واقعیت نظریه واحدی نمی‌تواند پاسخگو باشد. در این مطالعه از رویکردهای ارائه شده توسط دانشمندان نظریه پرداز لوئیس، تودارو، راونشتاین و پورتر استفاده شده است.

اولین و مشهورترین مدل توسعه‌ای که حداقل به‌طور ضمنی به فرآیند مهاجرت از روستا به شهر توجه کرد، مدل آرتور لوئیس (۱۹۵۴) است که بعداً توسط جان فی و گوستاو رانیس (۱۹۶۱) فرموله شده و توسعه یافت. این مدل به‌عنوان نظریه عمومی فرآیند توسعه نیروی کار مازاد ملت‌های جهان سوم طی دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ شناخته شد. در این مدل، اقتصاد شامل دو بخش است: اول، بخش سنتی (بخش روستایی موجود) که مشخصه آن بهره‌وری بسیار پایین (حتی در حد صفر) و مازاد نیروی کار است. دوم، بخش صنعتی (درون شهری)، که دارای بهره‌وری بالایی است و به تدریج از بخش روستایی، نیروی کار جذب آن می‌گردد. این مدل بر روی فرآیند انتقال نیروی کار و رشد اشتغال در بخش صنعتی (مدرن) متمرکز می‌شود که ناشی از گسترش و رشد تولید در آن است. سرعت این انتقال، وابسته به نرخ تراکم سرمایه صنعتی در بخش مدرن است. نرخ تراکم سرمایه نیز، به نوبه خود، وابسته به مازاد سودهای حاصل شده در بخش مدرن (پس از کسر دستمزدها) است. فرض‌های اساسی این نظریه این است که سرمایه‌داران تمامی سودهای حاصله را مجدداً سرمایه‌گذاری می‌نمایند و سطح دستمزدها در بخش شهری ثابت بوده و مقداری (حدود ۳۰ درصد) بالاتر از مناطق سنتی روستایی است. با این وجود، عرضه نیروی کار به مناطق شهری (علی‌رغم سطح ثابت دستمزدهای شهری) کاملاً کشش‌پذیر و باجاذبه محسوب می‌شود. جریان فوق تا جایی ادامه پیدا می‌کند که همه نیروی کار مازاد بخش سنتی (روستایی) جذب بخش مدرن شهری شوند. از آن به بعد، منحنی عرضه نیروی کار شیب مثبت خواهد داشت، به این معنی که اشتغال و دستمزد شهری با یکدیگر رشد خواهند کرد. انتقال ساختاری اقتصاد با ایجاد تعادل در جابجایی فعالیت‌های اقتصادی از بخش کشاورزی روستایی به صنعت شهری اتفاق خواهد افتاد (آذانی و بوستانی، ۱۳۹۲: ۴).

در این زمینه مایکل تودارو نیز معتقد بود انگیزه‌های اقتصادی نقش مهمی بر مهاجرت دارد. او انگیزه‌های اقتصادی را بر حسب تفاوت‌های مشاهده شده درآمد روستا شهری با فرض اینکه

مهاجرین در جستجوی حداکثر درآمد در آینده هستند تعریف می‌کند. نظریه تودارو با این فرض آغاز می‌شود که مهاجرت اساساً یک پدیده اقتصادی است و فرد مهاجر کاملاً منطقی و عقلایی تصمیم می‌گیرد که علی‌رغم وجود بیکاری در شهرها تصمیم به مهاجرت بگیرد (تودارو، ۱۳۸۹: ۱۸۴).

همچنین راونشتاین در سال ۱۸۸۵ قوانین خود را بابت مسئله مهاجرت به شرح ذیل در کتاب قوانین مهاجرت اعلام نمود.

۱. فاصله و مهاجرت: نرخ مهاجرت بین دو نقطه ارتباط ارتباط معکوس با فاصله بین دو نقطه دارد.

۲. مرحله‌ای بودن مهاجرت: به‌طور طبیعی در جریان مهاجرت افراد محلی مایلند ابتدا به طرف شهرهای نزدیک و سرانجام به سوی شهرهایی که به سرعت رشد می‌کنند مهاجرت کنند.

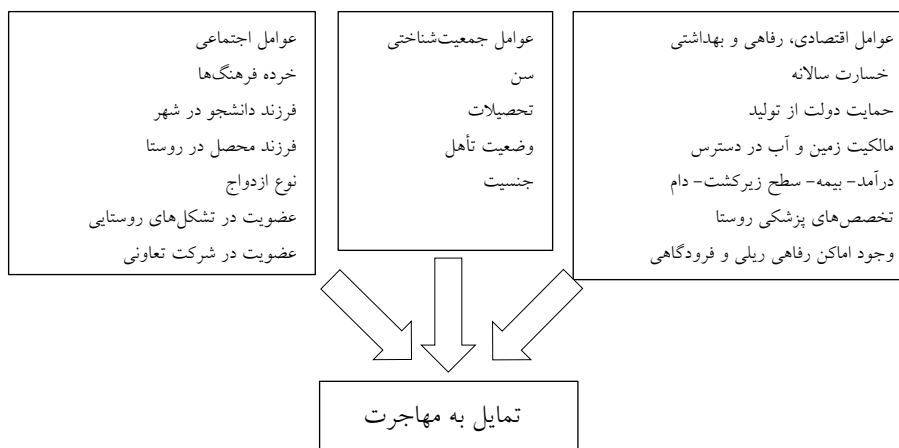
۳. جریان و ضدجریان مهاجرت: هر جریان عمده مهاجرت، یک ضد جریان جبران‌کننده را به وجود می‌آورد. به‌طوری‌که مهاجرت خالص از نقطه الف به نقطه ب همیشه کمتر از مهاجرت ناخالص بین این دو نقطه است.

۴. تفاوت شهر و روستا در میل به مهاجرت: افراد بومی شهرها کمتر از آنهایی که در قسمت‌های روستایی کشور هستند مهاجرت می‌کنند. از این رو در جریان‌های مهاجرت داخلی خالص، معمولاً مهاجرت از روستا به شهر بیشتر است.

۵. تکنولوژی، ارتباطات و مهاجرت: جریان‌های مهاجرت در طول زمان و در نتیجه افزایش امکانات جابجایی و توسعه صنعت و تجارت، ماهیاتاً رو به افزایش است.

۶. تسلط انگیزه اقتصادی: قوانین بد و ظالمانه، مالیات‌های سنگین، آب و هوای نامتناسب و محیط‌های اجتماعی نامطبوع تماماً در ایجاد جریان‌های مهاجرت مؤثر هستند. (تودارو، ۱۳۸۹: ۱۸۶).

طبق نظر پورتر نیز در بحث مهاجرت می‌توان گفت در مقابل انجام کار مثبت پاداش مثبت دریافت می‌شود و این مسئله سبب انجام مکرر کار خواهد شد. مثلاً اگر دسترسی به امکانات رفاهی شهری در مقصد راحت‌تر باشد افراد میل بیشتری برای اقامت بیشتر در مقصد دارند (آقایاری هیر و حکیمی، ۱۳۹۶: ۶).

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

پیشینه تحقیق

تاکنون مطالعاتی در رابطه با مهاجرت در داخل و خارج کشور انجام شده است. در بخش مطالعات داخلی، حسینی و خانی (۱۳۹۸) روند و الگوهای مهاجرت در استان‌های مرزی کشور را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که جریان مهاجرت در استان‌های مرزی روند کاهش داشته و الگوی غالب، افزایش مهاجرت‌های برون استانی است. همچنین، روندهای مهاجرت حاکیست که استان‌های خوزستان، کرمانشاه و سیستان و بلوچستان از قطب‌های اصلی مهاجرت‌فرست، و بوشهر، گیلان، مازندران و هرمزگان از قطب‌های اصلی مهاجرت‌پذیر هستند. آقایی و همکارانش (۱۳۹۷) عوامل مؤثر در تصمیم به مهاجرت روستائیان در قلمرو جغرافیای رفتاری در شهرستان زرقان را بررسی نمودند. آزمون بارهای عاملی مطالعه آنها نشان می‌دهد ادراک فردی از کیفیت محیطی بیشترین اثرگذاری را در فرد به‌عنوان عامل فعال تصمیم‌گیرنده برای مهاجرت از روستا دارد. وطن‌خواه نوغانی و همکارانش (۱۳۹۷) مهم‌ترین اثرات مهاجرت انفرادی مردان سرپرست خانوار بر زنان روستایی را در شهرستان مشهد بررسی نمودند. مهم‌ترین اثرات مثبت جنسیتی مهاجرت مردان در قالب ۵ عامل با ۶۳/۳۸ درصد واریانس به‌ترتیب شامل افزایش قدرت تصمیم‌گیری زنان در خانواده با ۲۱/۲۱، افزایش استقلال مالی زنان با ۱۶/۲، افزایش توانمندی روان‌شناختی با ۱۳/۴، تمایل به انجام فعالیت‌های اقتصادی درآمدزا با ۹ و افزایش مشارکت در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی با ۸/۵ درصد واریانس تبیین شد.

اسفندیاری و نبی‌نیا (۱۳۹۷) تأثیر فقر بر مهاجرت از روستا به شهر در ایران را بررسی نمودند. با توجه به نتایج به دست آمده، متغیرهای فقر، نسبت دستمزد شهری به روستایی و اختلاف ضریب جینی روستایی از شهری، بر مهاجرت از روستا به شهر تأثیر مثبت و معناداری داشته‌اند؛ در حالی که متغیر بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی از نظر آماری تأثیر منفی و معنادار بر مهاجرت از روستا به شهر داشته است. حسینی و همکارانش (۱۳۹۷) تحولات روند و الگوهای مهاجرت داخلی در استان‌های ایران را بررسی نمودند. نتایج مطالعه آنها بیانگر تغییر الگوهای جریان مهاجرت‌های داخلی به سمت افزایش مهاجرت‌های برون استانی است. مهاجرت‌های بین استانی از ۳۵ درصد در دوره ۱۳۷۵-۱۳۶۵ به ۴۰ درصد در دوره ۱۳۹۰-۱۳۸۵ افزایش یافته است. همچنین نتایج مطالعه آنها نشان داده که بیشترین مبادله مهاجرتی استان‌های کشور با استان تهران و استان‌های همجوارشان بوده است. استان‌های تهران (به همراه البرز)، سمنان، قم، یزد و اصفهان همواره مهم‌ترین استان‌های مهاجرپذیر کشور بوده‌اند. در مقابل، استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، ایلام، چهارمحال و بختیاری، سیستان و بلوچستان، کردستان، کرمان، کرمانشاه، کهگیلویه و بویراحمد، لرستان و همدان از استان‌های مهاجرفرست کشور بوده‌اند.

موحدی و سامیان (۱۳۹۷) عوامل مؤثر بر مهاجرت روستائیان در شهرستان سردشت را ارزیابی نمودند. با توجه به نتایج مطالعه آنها می‌توان عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های روستا-شهری مهاجران در این شهرستان را به ده عامل تقسیم کرد که عبارتند از: عامل اقتصادی و حمایتی، عامل عدم تعادل بین امکانات روستا و شهر، عامل ارتباطی و اطلاعاتی، عامل فرهنگی، عامل جغرافیایی، عامل درآمدی، عامل زیرساختی، عامل آب و هوایی و اقلیمی، عامل اجتماعی و عامل فردی. فتوح آبادی (۱۳۹۷) عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان منطقه زرقان به مهاجرت در شرایط خشک‌سالی را مورد بررسی قرار داد. نتایج تحلیل مسیر مطالعه این محققان نشان داد نگرش به مهاجرت مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده تمایل به مهاجرت است. سایر عوامل مهم مؤثر بر متغیر وابسته، به ترتیب، عبارت است از: احساس نیاز به مهاجرت، انگیزه آرمانی، تحصیلات، نگرش به آینده کشاورزی، پیوند اجتماعی، تعداد اعضای بیکار خانوار، دیدگاه به سهولت مهاجرت، استفاده از رسانه، درآمد فرد، ضعف حمایت دولت در شرایط خشک‌سالی و بهره‌گیری از خدمات ترویجی. طبق نتایج این مطالعه، با اعمال سیاست‌های حمایتی دولت در ایجاد مشاغل

غیرکشاورزی، گسترش تعاونی‌های روستایی و استفاده از رسانه در بهبود خدمات ترویجی می‌توان از شتاب مهاجرت کاست.

شریفی و زارع (۱۳۹۷) عوامل مؤثر بر گرایش روستائیان به مهاجرت شهری را بررسی نمودند. در مطالعه آنها، نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که متغیرهای ناامیدی از روستا، دافعه اقتصادی روستا، چشم‌وهم‌چشمی، سن و تحصیلات مادر به ترتیب بیشترین اثرگذاری را بر گرایش به مهاجرت شهری دارند؛ همچنین، عوامل اجتماعی و روانی نسبت به عوامل اقتصادی در گرایش به اتخاذ تصمیم مهاجرت نقشی تعیین‌کننده‌تر دارند. جمشیدی و همکارانش (۱۳۹۷) عوامل مؤثر در توسعه‌یافتگی و نقش آن در مهاجرت‌های روستایی را بررسی نمودند. نتایج مطالعه آنها نشان داد عامل کالبدی، اقتصادی و کشاورزی مهم‌ترین عامل در توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان زنجان است. همچنین، شهرستان‌های زنجان و ابهر توسعه‌یافته‌ترین و شهرستان‌های خرم‌دره و طارم و ماه‌نشان توسعه‌نیافته‌ترین شهرستان‌های استان و در رتبه‌های ۵ و ۶ و ۷ از نظر توسعه‌یافتگی قرار دارند. شهرستان‌های زنجان و خدابنده توسعه‌یافته‌ترین و شهرستان‌های ماه‌نشان و خرم‌دره کم‌توسعه‌ترین شهرستان‌ها در بخش اقتصادی است. شهرستان‌های زنجان و ابهر توسعه‌یافته‌ترین و شهرستان‌های ایجرود و طارم توسعه‌نیافته‌ترین شهرستان‌ها در بخش کالبدی می‌باشد.

در بخش مطالعات خارجی، ما^۱ و همکارانش (۲۰۱۷) به بررسی رفتار مهاجرتی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان تحت دوگانگی غالب منطقه‌ای پرداخته‌اند. نتایج تجربی مطالعه آنها نشان داد که کیفیت بهتر دانشگاه، بالاترین احتمالی است که فارغ‌التحصیلان برای تصمیم به مهاجرت اتخاذ کنند که چنین پدیده‌ای در مناطق کمتر توسعه یافته، بسیار قبل توجه است. ایکومولا^۲ (۲۰۱۵) در مطالعه خود به بررسی چالش‌های اجتماعی و فرهنگی پیش روی همسران مهاجران پرداخت. نتایج مطالعه وی نشان داد چگونه زنان با توجه به ارزش‌های مردسالارانه به تنظیم مجدد زندگی خود می‌پردازند. ربهان و براون^۳ (۲۰۱۵) در مطالعه خود نشان دادند گرایش بالای افراد به تغییر محل سکونت، اساساً شامل تغییر نوع سکونت است. مهاجرت‌های شهری-روستایی بر اهمیت ویژگی‌های فردی خاص تأکید دارند و تأثیر دوره زندگی و ویژگی‌های اقتصادی

1. Ma

2. Ikuomola

3. Rebhun and Brown

اجتماعی را نشان می‌دهند. آن‌ها توانستند به پروفایلی دست پیدا کنند که ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مطلوب افرادی که شهرها را به مقصد مناطق روستایی ترک کرده‌اند نشان می‌دهد. زانگ^۱ (۲۰۱۴) در مطالعه روی ۸۹ خانوار مهاجر روستا-شهری در چین ثابت کرد که در نتیجه مهاجرت، برابری جنسیتی بیشتری حاصل شده و با افزایش استقلال اقتصادی همسران، برابری جنسیتی نیز افزایش یافته است. پس مهاجرت را نمی‌توان برای زنان همواره یک فرصت محدودکننده و تصمیم غلط قلمداد کرد. شولتز^۲ (۲۰۱۴) نشان داد مهاجرت فصلی مردان به دیگر مناطق برای کار، بر زنان اثرگذار بوده و علی‌رغم هنجارهای تبعیض نژادی بین مردان و زنان، مهاجرت مردان منجر به پویایی و تحول ساختارهای اجتماعی و تغییر موقعیت اجتماعی زنان می‌شود.

جمع‌بندی مطالعات پیشین نشان می‌دهد عامل اقتصادی یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مهاجرت بوده است (اسفندیاری و نبی‌بیان، ۱۳۹۷، موحدی و سامیان، ۱۳۹۷). در برخی دیگر از مطالعات ادراک فردی از کیفیت محیطی و طرز نگرش افراد نسبت به مهاجرت جزء مهمترین عوامل مؤثر شمرده شده است (فتوح‌آبادی، ۱۳۹۷، آقایاری و همکاران، ۱۳۹۷). در برخی دیگر از مطالعات کیفیت بهتر امکانات شهری و گرایش به تغییر محل سکونت به‌عنوان مهمترین عوامل مهاجرت ذکر شده است (موحدی و سامیان، ۱۳۹۷، جم‌شیدی و همکاران، ۱۳۹۷). با توجه به اهمیت مهاجرت کشاورزان شهرستان تربت حیدریه و اثرگذاری آن بر تولید زعفران کشور، و همچنین اینکه تاکنون مطالعات اندکی چند نظریه را به‌صورت هم‌زمان در بحث عوامل مؤثر بر تمایل افراد به انواع مهاجرت بررسی نموده‌اند، در مطالعه کنونی این مهم در روستاهای شهرستان تربت حیدریه مورد بررسی قرار گرفته است.

روش تحقیق و داده‌ها

در این مطالعه از روش تحقیق کمی و پیمایشی استفاده شده است. این تحقیق از نظر هدف یک بررسی کاربردی و از نظر دامنه یک تحقیق خرد و از نظر زمانی مقطعی می‌باشد. به‌منظور سنجش روایی محتوای پرسش‌نامه در مرحله مطالعه مقدماتی، از نظرات اساتید و کارشناسان مربوطه استفاده شد که پس از چند مرحله اصلاح و بازنگری از روایی پرسشنامه اطمینان حاصل شد.

1. Zhang
2. Schulz

جهت سنجش پایایی پرسشنامه یا قابلیت اعتماد آن از روش آلفای کرونباخ و با نرم افزار Spss22 استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ صفر، به معنای عدم پایایی و ضریب مثبت یک به معنای پایایی کامل است و هرچه مقدار به دست آمده به عدد مثبت یک نزدیک تر باشد قابلیت اعتماد پرسشنامه بیشتر می شود. مقدار ضریب آلفای کرونباخ کل پرسشنامه برابر ۰/۷۹ به دست آمد که در سطح مناسبی قرار دارد. بنابراین، قابلیت اعتماد پرسشنامه مورد تأیید و قابل قبول است. جمع آوری اطلاعات از طریق تکمیل ۳۶۶ پرسش نامه (محاسبه شده از طریق فرمول کوکران) و مصاحبه حضوری با روستائیان از طریق نمونه گیری تصادفی طبقه بندی شده صورت گرفت که در نهایت ۳۱۰ پرسش نامه به صورت کامل تکمیل گردید. فرمول کوکران به صورت ذیل می باشد (کوکران، ۱۹۹۷):

$$N = \frac{t^2 \cdot s^2}{d^2} \quad (1)$$

که در این رابطه s^2 واریانس صفت مورد مطالعه، d دقت احتمالی مطلوب، n حجم نمونه کل و $t=1/96$ استفاده می باشد.

از آنجایی که تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر مهاجرت برای تمام مقیاس های سطح زیر کشت به صورت هم زمان دارای نتایج کارایی نیست، لذا لازم است بهره برداران نمونه به گروه های همگن طبقه بندی و عوامل مؤثر بر مهاجرت برای هر طبقه به صورت جداگانه بررسی شود. لذا با استفاده از تحلیل خوشه ای^۱ در نرم افزار Spss مزارع به سه گروه کوچک مقیاس (کمتر از ۲ هکتار)، متوسط مقیاس (بین ۲ تا ۸ هکتار) و بزرگ مقیاس (بیشتر از ۸ هکتار) تقسیم شد و عوامل مؤثر بر مهاجرت در این سه گروه به صورت مجزا بررسی گردید (هاردکر، ۲۰۰۴).

و پس از جمع آوری اطلاعات مورد نیاز برای تحلیل فرضیه های پژوهش، ابتدا، داده ها وارد نرم افزار اکسل شده و سپس برآزش داده ها طبق الگوی آماری پژوهش با استفاده از نرم افزار Stata انجام شده است. روش به کار برده شده در این مطالعه مبتنی بر به کارگیری الگوی احتمالی لاجیت است این الگو می تواند احتمال به کارگیری را تحت تأثیر عوامل و سیاست های مختلف تعیین نماید. بنابراین، با توجه به نوع متغیر وابسته، الگوی مورد استفاده برای شناخت سازه های تأثیرگذار بر تمایل به مهاجرت از سوی کشاورزان، الگوی لاجیت است که می توان آن را

1. Cluster Analysis

به صورت زیر فرمول بندی کرد: (گرین^۱، ۲۰۰۳؛ هانمن^۲، ۱۹۹۴):

$$(Use/X_i)P = F_{ij}(Z_i) = F(\alpha + \beta X_i) = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}} \quad (2)$$

که P_i احتمال مشاهده یک پاسخ مثبت، $F_{ij}(Z_i)$ مقدار چگالی تراکم لجستیکی مربوط به هر مقدار احتمالی شاخص Z_i مورد نظر است، X_i بردار متغیرهای توضیحی مستقل، α عرض از مبدأ، β بردار پارامترهای مجهول است (جاج و همکاران، ۱۹۸۸):

$$Z_i = \text{Log} \left(\frac{P_i}{1 - P_i} \right) = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n + \varepsilon_i \quad (3)$$

چون منبع داده‌ها معمولاً دربرگیرنده اطلاعات منحصر به فردی است، لذا روش برآوردی که معمولاً استفاده می‌شود، روش حداکثر درست‌نمایی^۳ است. متغیر وابسته Z_i در معادله فوق، لگاریتم احتمال است که از یک انتخاب خاص ایجاد می‌شود (جاج و همکاران^۴، ۱۹۸۸، گجراتی^۵، ۱۹۹۹).

الگوی لاجیت از تابع توزیع تجمعی لوجستیک همانند رابطه ۴ تبعیت می‌کند (جاج و همکاران، ۱۹۸۸):

$$F(I_i) = F(X' \beta) = \int_{-\infty}^{I_i} \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \exp(-i^2/2) di \quad (4)$$

که در آن $F(I_i)$ تابع چگالی نرمال تجمعی کشاورز i ام است و I_i نیز تابعی خطی از متغیرهای توضیحی الگو می‌باشد. X_i ماتریس متغیرهای توضیحی و X'_i ترانزاده آن می‌باشد. β نیز ماتریس پارامترهای برآوردی است. الگوی لاجیت می‌تواند به صورت رابطه ۵ نیز بیان شود (گرین^۶، ۲۰۰۳؛ هانمن^۷، ۱۹۹۴):

$$\beta = \frac{1}{1 + \exp(X'_t \beta)} X'_i = 1 = F(Y_t \text{Pr}) = P_i \quad (5)$$

که در آن P_i احتمال یک بودن متغیر وابسته بوده و به معنی احتمال تمایل به مهاجرت

1. Greene
2. Hanemann
3. Maximum Likelihood (ML)
4. Gudge et al
5. Gujarati
6. Greene
7. Hanemann

می‌باشد. پارامترهای مدل لاجیت با استفاده از روش حداکثر راستنمایی برآورد می‌شوند. در این مطالعه متغیر وابسته مدل دارای ۲ حالت می‌باشد. در صورتی که متغیر وابسته $Y=1$ باشد بیانگر تمایل افراد به مهاجرت است و اگر $Y=0$ باشد نشان‌گر عدم تمایل افراد به مهاجرت است.

همچنین متغیرهای مستقل شامل سن، میزان درآمد سالانه، تعداد دام سنگین، تعداد عضویت در تشکل‌های روستایی، تعداد عضویت در کانون‌های فرهنگی، عضویت در شرکت تعاونی، بیمه محصولات کشاورزی، وضعیت اشتغال غیرکشاورزی، وضعیت مالکیت زمین، جنسیت، وضعیت تأهل، نوع ازدواج، تحصیلات، تعداد استفاده از اماکن تفریحی شهری، تعداد استفاده از امکانات ریلی و فرودگاهی، تعداد فرزند محصل در روستا، تعداد فرزند دانشجو در شهر، تعداد تخصص‌های مرتبط با پزشکی در روستا، کافی بودن اماکن رفاهی در روستا، اعتقاد به منزلت اجتماعی افراد شهری و وجود خرده‌فرهنگ‌های سنتی می‌باشد. در ابتدا در هر بخش با استفاده از آزمون متغیرهای اضافی متغیرهای اصلی مدل را شناسایی و سپس مدل در هر بخش تخمین زده خواهد شد.

یافته‌ها

جدول ۱ ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی روستائیان مورد مطالعه را نشان می‌دهد. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود میانگین سنی کشاورزان کوچک مقیاس ۴۸ سال می‌باشد که این آماره در کشاورزان متوسط مقیاس ۴۵ سال و در کشاورزان بزرگ مقیاس ۵۰ سال گزارش شده است. میزان درآمد کل سالانه کشاورزان کوچک مقیاس، متوسط مقیاس و بزرگ مقیاس حداقل ۸۰، ۱۵۰ و ۲۴۰ میلیون ریال است که این آماره حداکثر ۲۴۰، ۳۰۰ و ۶۵۰ میلیون ریال در نمونه مورد مطالعه گزارش شده است. حداکثر دام سنگین موجود در مزرعه در سه حالت مذکور به ترتیب ۵، ۱۲ و ۳۵ رأس می‌باشد. کشاورزان کوچک مقیاس حداکثر در ۵ تشکل و نهاد روستایی عضویت داشتند که این رقم برای کشاورزان متوسط مقیاس و بزرگ مقیاس ۴ تشکل یا نهاد گزارش شده است. در حالت عضویت در کانون‌های فرهنگی روستا کشاورزان کوچک مقیاس و متوسط مقیاس حداکثر در ۴ کانون و کشاورزان بزرگ مقیاس حداکثر در ۳ کانون عضو بودند. حداکثر تعداد استفاده از اماکن تفریحی شهری در مزارع به ترتیب ۶

بار، ۹ بار و ۱۷ بار می‌باشد. تعداد استفاده از امکانات ریلی و فرودگاهی به ترتیب ۳، ۵ و ۷ بار در سال می‌باشد. تعداد فرزند محصل در روستا در سه مقیاس زراعت به ترتیب ۴، ۳ و ۳ فرزند می‌باشد. این آمار برای تعداد فرزند دانشجو در شهر برای تمام مقیاس‌ها ۲ نفر است. همچنین تعداد تعداد تخصص‌های پزشکی موجود در روستا مرتبط با خانواده به ترتیب حداکثر ۳، ۲ و ۲ متخصص می‌باشد.

جدول ۱: ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی کشاورزان روستایی نمونه مورد مطالعه

متغیر	کمتر از ۲ هکتار	بین ۲ تا ۸ هکتار	بیشتر از ۸ هکتار
سن (سال)	۲۲	۴۸	۶۵
میزان درآمد کل سالانه (میلیون ریال)	۸۰	۱۲۰	۲۴۰
تعداد دام سنگین (فقره)	۰	۱/۸	۵
تعداد عضویت در تشکل‌های روستایی (عدد)	۰	۲/۷	۴
تعداد عضویت در کانون‌های فرهنگی روستا (عدد)	۰	۱/۵	۳
عضویت در شرکت تعاونی (بله=۱)	۰	۰/۲۰	۱
بیمه محصولات کشاورزی (بله=۱)	۰	۰/۴۵	۱
وضعیت اشتغال غیرکشاورزی (بله=۱)	۰	۰/۱۸	۱
وضعیت مالکیت زمین (ملکی=۱)	۰	۰/۴۵	۱
جنسیت (مرد=۱)	۰	۰/۸۵	۱
وضعیت تأهل (متأهل=۱)	۰	۰/۶۸	۱
نوع ازدواج (فامیلی=۱)	۰	۰/۶۵	۱
تحصیلات (دانشگاهی=۱)	۰	۰/۲۵	۱
تعداد استفاده از اماکن تفریحی شهری (بار)	۰	۲/۵	۱۷
تعداد استفاده از امکانات ریلی و فرودگاهی (بار)	۰	۰/۸	۷
تعداد فرزند محصل در روستا (نفر)	۰	۲/۵	۳
تعداد فرزند دانشجو در شهر (نفر)	۰	۰/۸	۲
تعداد تخصص مرتبط پزشکی موجود در روستا (نفر)	۰	۱/۲	۲
کافی بودن اماکن رفاهی روستا (بله=۱)	۰	۰/۷	۱
اعتقاد به منزلت اجتماعی افراد شهری (بله=۱)	۰	۰/۶۸	۱
وجود خرده فرهنگ‌های سنتی (بله=۱)	۰	۰/۸۸	۱

به صورت کلی، در جداول نتایج لاجیت آماره حاصل از نسبت راست‌نمایی (L.R.T) در سطح کمتر از ۱ درصد معنی‌دار شده است. مقدار این آماره نشان می‌دهد متغیرهای موجود در الگو تغییر در متغیر وابسته را در سطح بالایی توضیح می‌دهند. همچنین ارقام مربوط به آماره نیکویی برازش مقدار ضریب تعیین نگلکرک^۱ برای مدل به دست آمده از روش رگرسیون لجستیک در حالت بررسی مهاجرت روزانه در زمین‌های کوچک مقیاس برابر با ۰/۶۲ به دست آمد که نشان‌دهنده آن است که ۶۲ درصد از تغییرات متغیرهای وابسته توسط متغیرهای مستقل رگرسیون لجستیک تبیین می‌شود و بیان‌گر قدرت پیش‌بینی مناسب مدل است. این آماره در حالت بررسی زمین‌های متوسط و بزرگ مقیاس به ترتیب برابر ۰/۵۹ و ۰/۵۴ می‌باشد که مقادیر قابل قبولی است. مقدار آماره LM2 برای آزمون واریانس ناهمسانی نشان می‌دهد که اجزای اخلاف الگو مشکل واریانس ناهمسانی ندارند.

نتایج حاصل از اثرات نهایی عوامل مؤثر بر مهاجرت روزانه برای روستائیان دارای سطح زیر کشت کمتر از ۲ هکتار نشان می‌دهد که اگر متغیر سن ۱ واحد افزایش یابد، احتمال تمایل روستائیان به مهاجرت ۰/۰۳ واحد کاهش می‌یابد. اگر میزان درآمد ۱ واحد افزایش یابد احتمال تمایل روستائیان به مهاجرت ۰/۰۴ واحد کاهش می‌یابد. همچنین اگر مهاجر مرد باشد احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۴ واحد افزایش می‌یابد و اگر فرد مهاجر دارای تحصیلات دانشگاهی باشد احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۴ واحد افزایش می‌یابد.

با افزایش سطح زیر کشت به حالت مزارع متوسط، عوامل مؤثر بر مهاجرت روزانه تا حدی تغییر می‌کند به صورتی که نتایج اثر نهایی نشان می‌دهد اگر متغیرهای سن، درآمد و سطح زیر کشت ۱ واحد افزایش یابد احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۰۷ واحد، ۰/۰۸ واحد و ۰/۰۴ واحد کاهش می‌یابد. همچنین اگر زمین ملکی باشد احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۹ واحد کاهش و اگر فرد مهاجر دارای تحصیلات دانشگاهی باشد احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۵ واحد افزایش می‌یابد.

همچنین نتایج اثرات نهایی در حالت عوامل مؤثر بر تمایل افراد به مهاجرت روزانه در حالت کشاورزان دارای زمین‌های بیشتر از ۸ هکتار نشان می‌دهد که اگر متغیرهای سن، درآمد و سطح زیر کشت ۱ واحد افزایش یابد، احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۰۸ واحد، ۰/۱۲ واحد و

---

1. Nagelkerke

۰/۰۴ واحد کاهش می‌یابد. همچنین اگر فرد مهاجر دارای زمین ملکی باشد احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۱۲ واحد کاهش و اگر فرد دارای تحصیلات دانشگاهی باشد احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۷ واحد افزایش می‌یابد.

جدول ۲: نتایج حاصل از تخمین لاجیت عوامل مؤثر بر مهاجرت روزانه روستائیان

سطح زیر کشت	متغیر	مقدار ضریب	سطح معنی‌داری	اثر نهایی	سطح معنی‌داری	
کمتر از ۲ هکتار	سن	-۱/۰۸	۰/۰۱	-۰/۰۳	۰/۰۲	
	میزان درآمد	-۱/۲	۰/۰۵	-۰/۰۴	۰/۰۶	
	عضویت در شرکت تعاونی	-۱/۰۲	۰/۱	-۰/۰۳	۰/۲	
	بیمه محصولات کشاورزی	-۰/۸۹	۰/۰۰۴	-۰/۰۲	۰/۵	
	عضویت در تشکل‌های روستایی	-۰/۶۵	۰/۱	-۰/۰۱۸	۰/۶	
	وضعیت مالکیت زمین	-۲/۵	۰/۰۱	-۰/۰۸	۰/۲	
	جنسیت	۱/۲	۰/۰۰۲	۰/۰۴	۰/۰۳	
	تحصیلات	۱/۳	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۰۱	
	بین ۲ تا ۸ هکتار	سن	-۱/۸۶	۰/۰۵	-۰/۰۷	۰/۰۸
		میزان درآمد	-۲/۰۳	۰/۰۱	-۰/۰۸	۰/۰۲
سطح زیر کشت		-۱/۱	۰/۰۲	-۰/۰۴	۰/۰۳	
بیمه محصولات کشاورزی		-۰/۸۵	۰/۰۸	-۰/۰۲	۰/۴	
وضعیت مالکیت زمین		-۲/۹	۰/۰۰۱	-۰/۰۹	۰/۰۵	
تحصیلات		۱/۵	۰/۰۰۵	۰/۰۵	۰/۰۱	
بیشتر از ۸ هکتار		سن	-۲/۰۲	۰/۰۲	-۰/۰۸	۰/۰۶
	میزان درآمد	-۳/۱	۰/۰۱	-۰/۱۲	۰/۰۰۱	
	سطح زیر کشت	-۱/۰۳	۰/۰۲	-۰/۰۴	۰/۰۱	
	وضعیت مالکیت زمین	-۳/۱	۰/۰۰۹	-۰/۱۲	۰/۰۱	
	تحصیلات	۱/۸	۰/۰۰۲	۰/۰۷	۰/۰۲	

در بررسی مهاجرت فصلی آماره نیکویی برازش مقدار ضریب تعیین نگلکرک برای مدل به دست آمده از روش رگرسیون لجستیک در حالت بررسی زمین‌های کوچک مقیاس برابر با ۰/۶۰ به دست آمد که نشان‌دهنده آن است که ۶۰ درصد از تغییرات متغیرهای وابسته توسط متغیرهای مستقل رگرسیون لجستیک تبیین می‌شود و بیان‌گر قدرت پیش‌بینی مناسب مدل است. این آماره در حالت بررسی زمین‌های متوسط و بزرگ مقیاس به ترتیب برابر ۰/۶۵ و ۰/۶۸ درصد می‌باشد که مقادیر قابل قبولی است.

نتایج اثرات نهایی در حالت عوامل مؤثر بر تمایل افراد به مهاجرت فصلی در جدول ۳ در حالت کشاورزان دارای زمین‌های کوچک نشان می‌دهد که اگر متغیر سن، میزان درآمد و میزان آب کشاورزی در دسترس ۱ واحد افزایش یابد آنگاه تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۰۳۸ واحد، ۰/۰۵ واحد و ۰/۰۲۴ واحد کاهش می‌یابد. همچنین اگر افراد دارای تحصیلات دانشگاهی باشند احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۴ واحد افزایش می‌یابد.

نتایج اثرات نهایی حاصل از تخمین لاجیت عوامل مؤثر بر مهاجرت فصلی روستائیان بین ۲ تا ۸ هکتار نشان می‌دهد اگر متغیر سن، میزان درآمد و میزان آب کشاورزی در دسترس ۱ واحد افزایش یابد آنگاه احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۰۴ واحد، ۰/۰۶ واحد و ۰/۰۳ واحد کاهش می‌یابد. در این حالت، اگر سطح زیر کشت ۱ واحد افزایش یابد احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۳۵ کاهش می‌یابد. همچنین اگر فرد دارای زمین ملکی باشد، احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۹۲ کاهش و اگر دارای تحصیلات دانشگاهی باشد، احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۶۴ واحد افزایش می‌یابد. اگر فرد دارای فرزند محصل در روستا باشد، احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۴ واحد کاهش می‌یابد.

همچنین نتایج حاصل از اثرات نهایی عوامل مؤثر بر مهاجرت فصلی روستائیان بیشتر از ۸ هکتار نشان می‌دهد اگر متغیر سن، میزان درآمد، میزان آب کشاورزی، میزان حمایت دولت از تولیدات و سطح زیر کشت ۱ واحد افزایش یابد، احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۰۴۸ واحد، ۰/۰۸ واحد، ۰/۰۴ واحد، ۰/۰۶ واحد و ۰/۰۴ واحد کاهش می‌یابد. اگر فرد دارای زمین ملکی باشد و دارای فرزند محصل در روستا باشد احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۱ واحد و ۰/۰۳۶ واحد کاهش می‌یابد. همچنین اگر فرد دارای تحصیلات دانشگاهی باشد، احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۶۴ واحد افزایش می‌یابد.

جدول ۳: نتایج حاصل از تخمین لاجیت عوامل مؤثر بر مهاجرت فصلی روستائیان

سطح معنی داری	اثر نهایی	سطح معنی داری	ضریب لاجیت	متغیر	سطح زیر کشت
۰/۰۸	-۰/۰۳۸	۰/۰۰۲	-۰/۹۵	سن	
۰/۰۲	-۰/۰۵	۰/۰۱	-۱/۴	میزان درآمد	
۰/۰۳	-۰/۰۲۴	۰/۰۵	-۰/۶	میزان آب کشاورزی در دسترس	
۰/۲	-۰/۰۶	۰/۰۰۳	-۱/۶	وضعیت مالکیت زمین	
۰/۳۱	۰/۰۶	۰/۰۲	۱/۵	جنسیت	کمتر از ۲ هکتار
۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۰۵	۱/۰۷	تحصیلات	
۰/۱۱	-۰/۰۱	۰/۰۱	-۰/۴۵	تعداد فرزند محصل در روستا	
۰/۰۸	-۰/۰۴	۰/۰۰۲	-۱/۱	سن	
۰/۰۲	-۰/۰۶	۰/۰۱	-۱/۶	میزان درآمد	
۰/۰۳۱	-۰/۰۳	۰/۰۰۵	-۰/۹	میزان آب کشاورزی در دسترس	
۰/۳	-۰/۰۴	۰/۰۲	-۱/۲	میزان حمایت دولت از تولیدات	بین ۲ تا ۸ هکتار
۰/۰۳	-۰/۰۳۵	۰/۰۲	-۰/۸۹	سطح زیر کشت	
۰/۴	-۰/۰۲۸	۰/۰۱	-۷۰	بیمه محصولات کشاورزی	
۰/۰۵	-۰/۰۹۲	۰/۰۰۱	-۲/۳	وضعیت مالکیت زمین	
۰/۰۰۱	۰/۰۵	۰/۰۰۵	۱/۳	تحصیلات	
۰/۱	-۰/۰۴	۰/۱	-۱/۲	تعداد فرزند محصل در روستا	
۰/۰۲	-۰/۰۴۸	۰/۰۰۲	-۱/۳	سن	
۰/۰۳۱	-۰/۰۸	۰/۰۲	-۲/۱	میزان درآمد	
۰/۰۸	-۰/۰۴	۰/۰۱	-۱/۱	میزان آب کشاورزی در دسترس	
۰/۰۲	-۰/۰۶	۰/۰۸	-۱/۵	میزان حمایت دولت از تولیدات	
۰/۰۱	-۰/۰۴	۰/۰۹	-۱/۲	سطح زیر کشت	بیشتر از ۸ هکتار
۰/۰۰۴	-۰/۱	۰/۰۰۲	-۲/۵	وضعیت مالکیت زمین	
۰/۰۲	۰/۰۶۴	۰/۰۲	۱/۶	تحصیلات	
۰/۰۱۲	-۰/۰۳۶	۰/۰۱	-۰/۹	تعداد فرزند محصل در روستا	

جدول ۴، نتایج حاصل از تخمین لاجیت عوامل مؤثر بر مهاجرت دائمی روستائیان را نشان می‌دهد. در بررسی مهاجرت دائمی آماره نیکویی برازش مقدار ضریب تعیین نگلکرک برای مدل به دست آمده از روش رگرسیون لجستیک در حالت بررسی زمین‌های کوچک مقیاس برابر با ۰/۷۸ به دست آمد که نشان‌دهنده آن است که ۷۸ درصد از تغییرات متغیرهای وابسته توسط متغیرهای مستقل رگرسیون لجستیک تبیین می‌شود و بیان‌گر قدرت پیشبینی مناسب مدل است. این آماره در حالت بررسی زمین‌های متوسط و بزرگ مقیاس به ترتیب برابر ۰/۷۶ و ۰/۷۳ درصد می‌باشد که مقادیر قابل قبولی است.

نتایج حاصل از اثرات نهایی در حالت زمین‌های کوچک مقیاس نشان می‌دهد چنانچه درآمد و میزان خسارت سالانه ۱ واحد افزایش یابد یا فرد دارای تحصیلات دانشگاهی باشد، احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۰۹، واحد، ۰/۰۴۴، واحد و ۰/۰۹، واحد افزایش می‌یابد. در این حالت، چنانچه فرد دارای زمین ملکی باشد، متأهل باشد و ازدواج فامیلی داشته باشد، احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۰۹، واحد، ۰/۰۲، واحد و ۰/۰۱۹، واحد کاهش می‌یابد. اگر سن افراد ۱ واحد افزایش یابد، احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۸، واحد کاهش می‌یابد.

در حالت کشاورزان دارای زمین‌های بین ۲ تا ۸ هکتار، نتایج حاصل از اثرات نهایی نشان می‌دهد چنانچه متغیرهای سن، سطح زیر کشت و تعداد دام سنگین ۱ واحد افزایش یابد، احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۰۷۲، واحد، ۰/۰۱۲۸، واحد و ۰/۰۶، واحد کاهش خواهد یافت. چنانچه متغیرهای درآمد، خسارت سالانه و تعداد استفاده از اماکن شهری ۱ واحد افزایش یابد احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۱، واحد، ۰/۰۵۳، واحد و ۰/۰۴۴، واحد افزایش خواهد یافت. اگر فرد دارای زمین ملکی باشد، احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۱، واحد کاهش و اگر فرد دارای تحصیلات دانشگاهی باشد، احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۱۰۴، واحد افزایش خواهد یافت. همچنین در حالت روستائیان دارای زمین‌های بیشتر از ۸ هکتار اثرات نهایی نشان می‌دهند چنانچه متغیرهای سن، سطح زیر کشت و تعداد دام سنگین ۱ واحد افزایش یابد، احتمال تمایل به مهاجرت به ترتیب ۰/۰۶۷، واحد، ۰/۱۳، واحد و ۰/۰۸۱، واحد کاهش خواهد یافت. اگر متغیر درآمد ۱ واحد افزایش یابد، احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۱۱۹، واحد افزایش خواهد یافت. همچنین اگر فرد دارای زمین ملکی باشد، احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۱۱۵، واحد کاهش و اگر دارای تحصیلات دانشگاهی باشد احتمال تمایل به مهاجرت ۰/۰۹۶، واحد افزایش خواهد یافت.

جدول ۴: نتایج حاصل از تخمین لاجیت عوامل مؤثر بر مهاجرت دائمی روستائیان کمتر از ۲ هکتار

متغیر	ضریب لاجیت	سطح معنی داری	اثر نهایی	سطح معنی داری	
تعداد فرزندان	سن	-۲/۱	۰/۰۰۲	۰/۰۱	
	میزان درآمد	۲/۳	۰/۰۱	۰/۰۳	
	میزان آب کشاورزی در دسترس	-۰/۴	۰/۰۵	۰/۱۳	
	میزان حمایت دولت از تولیدات	-۰/۵	۰/۰۹	۰/۱۴	
	میزان خسارت سالانه	۱/۱	۰/۰۱	۰/۰۲	
	وضعیت مالکیت زمین	-۲/۲	۰/۱	۰/۰۲	
	وضعیت تأهل	-۰/۳	۰/۰۰۲	۰/۲	
	نوع ازدواج	-۰/۴	۰/۰۰۱	۰/۰۱	
	تحصیلات	۲/۲	۰/۰۲	۰/۰۲۱	
	تعداد فرزند دانشجو در شهر	۰/۹	۰/۰۱	۰/۹	
	تعداد تخصص‌های پزشکی موجود در روستا مرتبط با خانواده	-۰/۲	۰/۱	۰/۲	
	وجود خرده فرهنگ‌های سنتی	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۱	
	تعداد دام سنگین	سن	-۱/۸	۰/۰۰۳	۰/۰۳
		میزان درآمد	۲/۵	۰/۰۰۹	۰/۰۱
		میزان آب کشاورزی در دسترس	-۰/۶	۰/۰۵	۰/۱
میزان حمایت دولت از تولیدات		-۰/۶۵	۰/۰۶	۰/۲	
میزان خسارت سالانه		۱/۳	۰/۰۴	۰/۰۲	
سطح زیر کشت		-۳/۱	۰/۰۵	۰/۰۱	
تعداد دام سنگین		-۱/۵	۰/۰۱	۰/۰۰۱	
وضعیت مالکیت زمین		-۲/۵	۰/۰۰۱	۰/۰۲	
وضعیت تأهل		-۰/۲	۰/۰۲	۰/۱	
نوع ازدواج		-۰/۱	۰/۰۳	۰/۱	
تحصیلات		۲/۶	۰/۰۰۱	۰/۰۲	
تعداد استفاده از اماکن رفاهی شهری		۱/۱	۰/۱	۰/۰۲	
تعداد استفاده از امکانات ریلی در سال		سن	-۱/۸	۰/۰۵	۰/۰۲
		میزان درآمد	۳/۲	۰/۰۲	۰/۰۴
		میزان حمایت دولت از تولیدات	-۰/۹	۰/۰۰۱	۰/۱۲
	سطح زیر کشت	-۳/۵	۰/۰۰۳	۰/۰۲	
	تعداد دام سنگین	-۲/۲	۰/۰۲	۰/۰۱	
	وضعیت مالکیت زمین	-۳/۱	۰/۰۱	۰/۰۳۱	
	تحصیلات	۲/۶	۰/۱	۰/۰۱۴	
	تعداد استفاده از امکانات ریلی در سال	۱/۱	۰/۱	۰/۱۲	
	تعداد استفاده از امکانات فرودگاهی در سال	۱/۳	۰/۰۰۲	۰/۰۱۸	

بحث و نتیجه گیری

در جوامع بشری با مهاجرت افراد جوان و میان سال روستایی به شهر، ساخت سنی روستا به هم می خورد و باعث ایجاد مشکلاتی هم در روستا به لحاظ کمبود نیروی کار و هم در شهر به لحاظ افزایش شغل های کاذب و بیکاری می گردد. لذا با برنامه ریزی دقیق می توان از به وجود آمدن چنین شرایطی جلوگیری نمود.

نتایج این مطالعه نشان داد که متغیرهای سن و درآمد اثر منفی و متغیرهای جنسیت (مرد بودن) و تحصیلات اثر مثبت و معنی داری بر مهاجرت روزانه روستائیان با مالکیت زمین زیر کشت کمتر از ۲ هکتار دارد. با افزایش سطح زیر کشت به حالت مزارع متوسط، عوامل مؤثر بر مهاجرت روزانه تا حدی تغییر می کند. به صورتی که عوامل سن، میزان درآمد، سطح زیر کشت و مالک بودن زمین اثر منفی و عامل تحصیلات اثر مثبت بر مهاجرت روزانه روستائیان بین ۲ تا ۸ هکتار دارد. همچنین متغیرهای سن، میزان درآمد، سطح زیر کشت و مالک بودن زمین اثر منفی و معنی دار و متغیر تحصیلات اثر مثبت و معنی دار بر مهاجرت روزانه روستائیان بیشتر از ۸ هکتار زمین دارد.

در حالت مهاجرت فصلی، نتایج نشان داد که متغیرهای سن، میزان درآمد و میزان آب کشاورزی در دسترس، اثر منفی و معنی دار و متغیر تحصیلات اثر مثبت و معنی دار بر مهاجرت فصلی روستائیان کمتر از ۲ هکتار دارد. نتایج همچنین نشان داد متغیرهای سن، میزان درآمد، میزان آب کشاورزی در دسترس، سطح زیر کشت و مالک بودن زمین، اثر منفی و معنی دار و متغیر تحصیلات اثر مثبت و معنی دار بر مهاجرت فصلی روستائیان بین ۲ تا ۸ هکتار زمین دارد. همچنین نتایج نشان داد متغیرهای سن، میزان درآمد، میزان آب کشاورزی در دسترس، میزان حمایت دولت از تولیدات، سطح زیر کشت، تعداد فرزند محصل در روستا و وضعیت مالکیت زمین، اثر منفی و معنی دار و عامل تحصیلات اثر مثبت و معنی داری بر مهاجرت فصلی روستائیان بیشتر از ۸ هکتار دارد.

در حالت مهاجرت دائمی، نتایج به دست آمده نشان داد که متغیرهای سن، مالک بودن زمین و ازدواج فامیلی اثر منفی و معنی دار و متغیرهای میزان درآمد، میزان خسارت سالانه و تحصیلات اثر مثبت و معنی داری بر مهاجرت دائمی روستائیان کمتر از ۲ هکتار دارد. همچنین متغیرهای سن، سطح زیر کشت، تعداد دام سنگین و مالک بودن زمین اثر منفی و معنی دار و متغیرهای

درآمد، میزان خسارت سالانه، تعداد استفاده از اماکن رفاهی شهری و تحصیلات اثر مثبت و معنی دار بر مهاجرت دائمی روستائیان مالک بین ۲ تا ۸ هکتار زمین دارد.

و در نهایت، نتایج نشان داد که متغیرهای سن، سطح زیر کشت، تعداد دام سنگین و مالک بودن زمین، اثر منفی و معنی دار و میزان درآمد و تحصیلات اثر مثبت و معنی دار بر مهاجرت دائمی روستائیان بیشتر از ۸ هکتار زمین دارد.

به صورت کلی، متغیر میزان درآمد، بر مهاجرت روزانه و مهاجرت فصلی اثر منفی، و بر مهاجرت دائمی اثر مثبت و معنی دار داشته است. شریفی و زارع شاه‌آبادی (۱۳۹۷) نیز در تحقیق خود متغیر دافعه اقتصادی روستا بر اساس تفاوت درآمد را بر مهاجرت مؤثر دانسته‌اند. همچنین اسفندیاری و نبی‌نیا (۱۳۹۷) تفاوت دستمزد شهری و روستایی و فقر روستایی، و موحدی و سامیان (۱۳۹۷) نیز متغیر درآمد را بر مهاجرت مؤثر دانسته‌اند. متغیرهای سن، جنسیت و تحصیلات نیز بر انواع مهاجرت اثرگذار است که در تحقیقات فخرایی و عبدی (۱۳۹۰)، شریفی و زارع شاه‌آبادی (۱۳۹۷) و موحدی و سامیان (۱۳۹۷) نتایج اثرگذاری این متغیرها ارائه شده است. همچنین متغیرهای نوع ازدواج، تعداد فرزند محصل در روستا و وجود خرده فرهنگ‌های سنتی به عنوان متغیرهای اجتماعی مؤثر بر مهاجرت عنوان شده‌اند که تحقیقات موحدی و سامیان (۱۳۹۷)، حسینی ابری (۱۳۸۰)، مگ‌باکور میریام و همکاران (۲۰۱۴) نیز بر اثرگذاری این عوامل صحنه گذاشته‌اند. متغیرهای سطح زیر کشت، وضعیت مالکیت زمین، میزان آب کشاورزی در دسترس، میزان حمایت دولت از تولیدات، میزان خسارت سالانه و تعداد دام سنگین نیز به عنوان متغیرهای اقتصادی مؤثر بر مهاجرت ذکر شده‌اند که تحقیقات موحدی و سامیان (۱۳۹۷)، حسینی ابری (۱۳۸۰)، اندرسون (۲۰۰۲)، اذانی و بوستانی (۱۳۹۲) و مکانیکی و همکاران (۱۳۹۵) این متغیرها را بر مهاجرت مؤثر دانسته‌اند. در نهایت، تعداد استفاده از اماکن رفاهی شهری نیز بر مهاجرت اثرگذار نشان داده شد که تحقیقات هانت (۱۹۹۳) و اندرسون (۲۰۰۲) نیز مؤید این موضوع بوده‌اند.

از آنجایی که درآمد کشاورزان در حالت مهاجرت فصلی و روزانه اثر منفی بر تمایل افراد به مهاجرت دارد، می‌بایست در جهت افزایش درآمد کشاورزان گام برداشت. واقعی سازی قیمت محصولات کشاورزی و حذف دلالتان به درآمدافزایی روستائیان کمک می‌کند. همچنین توجه به شرکت‌های تولیدات جانبی محصولات کشاورزی در روستاها و گسترش فعالیت‌های جهاد

کشاورزی در زمینه افزایش تولید گیاهان گلخانه‌ای راهکارهای دیگری برای افزایش درآمد روستائیان می‌باشد. دولت می‌تواند با یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی و با ایجاد و تقویت بنیه مالی شرکت‌های تعاونی تولید مانند اعطای وام‌های با بازپرداخت بلندمدت و نرخ بهره کم و همچنین با گسترش مکانیزاسیون به افزایش بهره‌وری کشاورز روستایی کمک نماید و انگیزه لازم برای فعالیت و ماندگاری در محیط روستا را ایجاد نماید.

همچنین از آنجایی که داشتن فرزند محصل در روستا از عوامل کاهنده تمایل افراد به مهاجرت می‌باشد، لذا پیشنهاد می‌گردد امکانات آموزشی در روستاها از قبیل مدارس ابتدایی، راهنمایی و متوسطه و هنرستان‌های کشاورزی ایجاد گردد تا نیاز فرزندان روستائیان به امر آموزش و پرورش تأمین شود. نتایج این مطالعه نشان داد خسارت سالیانه وارده بر زمین‌های کشاورزی یکی از عوامل مؤثر بر مهاجرت دائمی افراد است. لذا می‌توان از تقویت بیمه محصولات کشاورزی به عنوان عامل افزایش درآمد کشاورزان، افزایش پذیرش تکنولوژی پیشرفته، اشاعه‌دهنده روش‌های نوین زراعی و دامی و ایجادکننده امنیت اقتصادی برای مولد و سرمایه‌گذار نام برد. همچنین متغیر تعداد استفاده از امکانات رفاهی در شهر از عوامل اثرگذار بر مهاجرت دائمی است. لذا پیشنهاد می‌گردد با ایجاد مراکز رفاهی و درمانی در روستاها از سطح مهاجرت روستائیان به شهرها کاست. همچنین ایجاد بیمارستان‌ها در روستاهایی که جنبه مرکزیت دارند می‌تواند در این مورد اقدام مثبت شمرده شود تا نیازهای درمانی روستاهای اطراف را برآورده سازد. ایجاد مراکز رفاهی جهت تأمین نیازهای ضروری روستائیان نیز می‌تواند از میزان مهاجرت دائمی افراد بکاهد.

منابع

- اذانی، مهری و سعید بوستانی (۱۳۹۲). تحلیلی بر عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستایی - شهری نمونه موردی (شهرستان ممسنی)، فصلنامه فضای جغرافیایی، دوره ۱۳، شماره ۴۱، صص ۹۳-۱۱۱.
- اسفندیاری، ساسان و صدیقه نبی‌ثیان (۱۳۹۷). بررسی تأثیر فقر بر مهاجرت از روستا به شهر در ایران. نشریه اقتصاد کشاورزی و توسعه، دوره ۲۶، شماره ۱۰۱، صص ۱-۲۷.
- آقایاری هیر، محسن و هادی حکیمی (۱۳۹۶). تحلیل شبکه مهاجرت‌های بین استانی در ایران، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دوره ۱۷، شماره ۴۵، صص ۱۸۵-۲۰۶.
- آقایاری هیر، محسن، حسین کریم‌زاده و عقیل خالقی (۱۳۹۷). تحلیل عوامل مؤثر در تصمیم به مهاجرت روستائیان در قلمرو جغرافیای رفتاری (مورد مطالعه: دهستان سینا، شهرستان ورزقان). نشریه

- پژوهش‌های روستایی، دوره ۹، شماره ۱، صص ۵۷-۴۵.
- بارانی، نادر، محمدحسین منہاج، اسماعیل رمضانپور و محمود احمدپوربرازجانی (۱۳۹۴). بررسی تأثیرات اعتبارات اعطایی بانک کشاورزی ایران بر وضعیت اقتصادی کشاورزان شهرستان هیرمند، مجله بین‌المللی مدیریت و توسعه کشاورزی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۷۳-۸۰.
- تودارو، مایکل (۱۳۸۹). توسعه اقتصادی در کشورهای جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی، انتشارات کوهسار، چاپ هفدهم، تهران.
- جمشیدی، محمد کاظم، بهروز محمدی یگانه و اکبر حسین‌زاده (۱۳۹۷). تحلیلی بر عوامل مؤثر در توسعه‌یافتگی و نقش آن در مهاجرت‌های روستایی، مطالعه موردی: استان زنجان، نشریه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۸، شماره ۳۲، صص ۲۲-۱۱.
- حسینی ابری، حسن (۱۳۸۳). مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران. چاپ دوم، اصفهان، دانشگاه اصفهان.
- حسینی، قربان و سعید خانی (۱۳۹۸). روند و الگوهای مهاجرت در استان‌های مرزی کشور. نشریه مطالعات ملی، دوره ۲۰، شماره ۴، صص ۹۳-۱۱۴.
- حسینی، قربان، رسول صادقی، علی قاسمی اردهایی و ولی‌اله رستمعلی‌زاده (۱۳۹۷). تحولات روند و الگوهای مهاجرت داخلی در استان‌های ایران، نشریه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دوره ۸، شماره ۳۱، صص ۱۸-۱.
- حشمتی، مسیب و محمد قیطوری (۱۳۹۷). تغییر کاربری اراضی؛ پاشنه آشیل مدیریت بحران‌های زیست محیطی، عوامل و پیامدها، نشریه جغرافیا و پایداری محیط (پژوهشنامه جغرافیایی)، دوره ۸، شماره ۲۶، صص ۸۹-۱۰۵.
- سالنامه آماری استان خراسان رضوی. (۱۳۹۷). گزارشات سازمان برنامه و بودجه کشور.
- شریفی، علی و اکبر زارع شاه‌آبادی (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش روستائیان به مهاجرت شهری: مطالعه موردی بخش روستایی گاریزات استان یزد. نشریه روستا و توسعه، دوره ۲۱، شماره ۲، صص ۷۴-۵۵.
- فتوح آبادی، لیلا و غلامحسین زمانی (۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان منطقه‌ی زرقان به مهاجرت در شرایط خشکسالی. نشریه علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، دوره ۱۴، شماره ۲، صص ۲۴۷-۲۳۵.
- قاسمی اردهایی، علی (۱۳۸۵). بررسی علل مهاجرت روستائیان به شهرها در ایران با فراتحلیل پایان‌نامه‌های تحصیلی، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۹، شماره ۱، صص ۸۰-۵۱.
- مکانیکی، جواد، سرزهی، زهرا و محمد اسکندری‌ثانی (۱۳۹۵). کارکرد فضایی شهرهای کوچک در ارتباط

با روستاهای پیرامون مورد: شهر سریش، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۵، شماره ۱۵، صص ۶۰-۴۳.

موحدی، رضا و مسعود سامیان (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت روستائیان در شهرستان سردشت، نشریه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم‌انداز جغرافیایی)، دوره ۱۳، شماره ۱، صص ۱۶۳-۱۷۷.

مهرابی، علی‌اکبر، محمد محمدی، محسن محسنی ساروی، محمد جعفری و مهدی قربانی (۱۳۹۲). بررسی نیروهای محرک انسانی مؤثر بر تغییرات کاربری سرزمین (مطالعه موردی: روستاهای سید محله و دراسرا- تنکابن)، نشریه مرتع و آبخیزداری. مجله منابع طبیعی ایران، دوره ۶۶، شماره ۲، صص ۳۲۰-۳۰۷.

وطن‌خواه نوغانی، آتنا، مریم قاسمی و جعفر جوان (۱۳۹۷). شناسایی مهم‌ترین اثرات مهاجرت انفرادی مردان سرپرست خانوار بر زنان روستایی (مورد مطالعه: شهرستان مشهد). نشریه پژوهش‌های روستایی، دوره ۹، شماره ۱، صص ۷۰-۶۱.

ولیعلی‌زاده، علی (۱۳۹۸). تبیین نقش آفرینی جغرافیایی سیاسی مهاجرت در ایران. نشریه جغرافیا و توسعه، دوره ۱۷، شماره ۵۶، صص ۱۸۰-۱۵۹.

Anderson, J. R. (2002). Risk in Rural Development: Challenges for Managers and Police arrangement, *World Development*, 25 (4): 589-594.

Cochran, W. (1977) *Sampling Techniques 3rd Edition*, Wiley publishers, New York
Ekperiware, M. C.; T. O. Olatayo; and, A. A. Egbetokun (2017). Human capital and sustainable development in Nigeria: How can economic growth suffice environmental degradation? *Economics*, 29: 1-26.

Ekwere, G. E & I. D Edem (2014). Evaluation agricultural Credit Facility in Agricultural Production and Rural Development, *Global Journal of Human-social science*, 14(3): 33-46

Greene, W. H. (2003). *Econometric analysis*, 5th ed. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall.

Gudge, G. G.; R. C. Hill.; W. E. Griffithes.; H. Lukepoh; and, T. C. lee (1988). *The theory and practice of econometrics*, Second edition, Wiley, New York, USA, 560p.

Gujarati, D. (1999). *Basiceconometrics*. Translation of hamid abrishami Tehran University Publication.

Hanemann, W. M. (1994). Valuing the environment through contingent valuation. *Journal of economic perspectives*, 8: 4-19.

Hardaker, J. B.; J.W. Richardson.; G. Lien; and, K. D. Schumann (2004). Stochastic efficiency analysis with risk aversion bounds: a simplified approach. *The Australian Journal of Agricultural and Resource Economics*, 2: 253-270.

Hunt, G. (1993). Equilibrium and migration study modeling, regional study IMF Staff Papers (Washington). 52 (1), (April). Immigrant remittance flows a source of capital for development?" *Macroeconomía del Desarrollo*. No. 26 (August), Santiago de

- Chile.
- Ikuomola, A. D. (2015). An exploration of life experiences of left behind wives in Edo State, Nigeria. *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*, 1(1), 289-307.
- Lunnan, A.; S. Nybakk; and, B. Vennessland (2006). Entrepreneurship attitudes and probability for startups: An investigation of Norwegian non-industrial private owners. *Forest Policy ND Economics*, 8: 673-690.
- Ma, K. R.; E. T. Kang.; and, O. K. Kwon (2017). Migration behavior of students and graduates under prevailing regional dualism: the case of South Korea, *Ann Reg Sci*,(58), 209–233.
- Maddala, G. S. (1991). Introduction to econometrics. 2nd edition, Macmillan, New York.
- Mgbakor Miriam, N.; O. Patrick.; and, J. Ifechukwude (2014). Effects Of Rural–Urban Migration By Youths On Agricultural Labour In Aniocha South Local Government Area of Delta State, Nigeria, *Research in Agriculture and Animal Science*, 2(6):14-22.
- Nguyen, L. D.; K. Raabe.; and, U. Grote (2015). Rural–Urban Migration, Household Vulnerability, and Welfare in Vietnam, *World Development*, 71, 79–93.
- Rebhun, U.; and, D. L. Brown (2015). Patterns and selectivities of urban/rural migration in Israel. *Demographic Research*, 33,113.
- Schulz, M. (2014). April, Migrating Men–Mobile Women? Humboldt-Universität zu Berlin, Philosophische Fakultät III, Institut für Asien-und Afrikawissenschaften, Seminar für Südasien- Studien.
- Tacoli, C.; G. McGranhan.; and, D. Satterthwaite (2015). Urbanization, rural-urban migration and urban poverty. Working Paper. International Institute for Environment and Development, London worlddev: 1-36.
- Unico (2018). Reports of UNICO.
- Zhang, C. (2014). The impact of rural-urban migrant household in China. *Journal of Research in Gender Studies*, 4(2): 183-205.

Study of Effective Factors on desire of the villagers to different types of internal migration in Torbat Heydarieh

Fatemeh Rastegaripour*, Fatemeh Mahmoudi**

Abstract

This study examines factors affecting migration of villages in the city of Torbat Heydarieh. Required data was collected with completing 366 questionnaires by stratified sampling method among farmers in Torbat Heydariyeh rurals in 2019. The statistical technique used in this study is Logit, in which the dependent variable has different states of willingness and unwillingness to daily, seasonally and permanently migration between small-scale, medium-scale and large-scale farmers. The results showed that land ownership and area under cultivation in medium and large farms have a negative and significant effect on migration type. Also, factor of gender (being a man) has a positive and significant effect on daily migration and factors of agricultural water on the farm and the amount of government support for farmers have a negative and significant effect on seasonal migration. Also, the factors of annual damage and urban welfare facilities have a positive and significant effect and the factor of the number of heavy farm livestock has a negative and significant effect on permanent migration. In this regard, it is proposed to increase the income of the villagers to the required level, complete the welfare, educational and medical facilities in the village and integrate the lands to reduce the migration of the villagers.

Keywords: Village, Farmer, Migration, Cultivated area, Torbat Heydarieh.

---

* Asistant professor of agricultural economic, University of Torbat Heydarieh (Corresponding Author), E-mail: f.rastegaripour@torbath.ac.ir

** MS.c student of agricultural economic, University of Torbat Heydarieh, E-mail: mahmodi.fateme73@gmail.com